

Törvénybe iktatni, szabályozni, ajánlani... az elvilágiasodás körüli viták még mindig nem ültek el. A különféle vallási áramlatok léte és gondolatísága nyilvánvalóan nélkülözhetetlen e vitában. Az alábbiakban a francia Lutheránus-Református Állandó Tanács elnöke, François Clavaïroly lelkész osztja meg velünk nézeteit.

FRANÇOIS CLAVAIROLY

AZ ELVILÁGIASODÁS „VAKFOLTJA”*

Az emberiség története szüntelenül összefonódik a vallás kérdésével. Senki nem tud meglenni „egy költemény, egy hosszabb elbeszélés, egy közösségi gondolat, egy bárhonnán jövő szikra” (R. Debray, *Isten, az útiterv*, Párizs, Odile Jacob, 2003. 296.) nélkül ahhoz, hogy valóban éljen, és ne csupán túléljen. A vallásos történetek éppen amiatt érintik mindig mélyen az embert, mert létfontosságú kérdésekről szólnak, és rámutatnak a megoldásokra. És senki nem mellőzheti, vagy – ami ennél is rosszabb – nem irthatja ki egy hely vagy egy nép vallását annak kockázata nélkül, hogy ezzel magát a kultúrát sértené meg, amelyben az gyökerezik.

Az elvilágiasodás „keletkezése”

Franciaország történelmének fel kellett vállalnia ezt a valóságot. A jelenlegi helyzethez vezető újabb történelmi időszakok közül kettőnek jut meghatározó szerep: az első a felvilágosodásból kiinduló nagy gondolati mozgalom, amelynek történelmi állomásai az 1789-es forradalom és az 1801-es Konkordátum. A második pedig az az 1880-ban kezdődő országos vita, amely az 1905-ös törvény kihirdetéséhez vezetett. Ilymódon a világi köztársaság létrehozásától az egyházak és az állam különválasztásáig a francia társadalomnak sikerült az elvilágiasodás két „küszöbét” is átlépnie anélkül, hogy saját egységét vagy elveit veszélybe sodorta volna.

Emlékeztetvén itt a protestantizmusnak az elvilágiasodáshoz való kötődésére, amelyet senki nem vitathat komolyan, ismételten és még szabadabban kijelenthetjük, hogy az 1905-ös törvényben megfogalmazott egyház és állam közötti viszony francia felfogása a vallásgyakorlás tekintetében mennyire korlátozó jellegű, és mennyire megérdemel néhány adaptációt.

A „vakfolt”

Arról van szó tehát, hogy amikor eszmélkedéseink során valamely vallás hívének vagy éppenséggel ateistának vagy akár agnosztikusnak valljuk magunkat, egyik irányban se legyünk dogmatikusak. Szeretném itt – mintegy tiszteletteljes párbeszéd keretében – felidézni azt, amiről úgy gondolom, az *eszményi elvilá-*

* Forrás: Évangile et Liberté 2004 január. Farkas Júlia fordítása

giasodást védelmező látómező vakfoltja lehet. Ez egyfelől az a gondolat, hogy csak a fentebb említett két időszak – 1789/1801–1905 – igazán fontos, mint-hogy általuk vált lehetővé a köztársaság egyetemes elveinek rögzítése... Mintha semmi „meglátni való” nem lett volna előttük... vagy utánuk! Másfelől még az a vélemény, hogy az általunk nagyrabecsült értékeket – szabadság, egyenlőség, testvériség, lelkiismereti szabadság... – úgy védhetjük meg leginkább, ha elvonatkoztatunk mindenféle kultúrától, tagadjuk a történelmet, és megmaradunk egyféle elméleti egyetemességben. Mintha ehhez az egyetemességhez – amelynek eredete egyféle szüzi szülés volna, nem kötődven semmiféle *előzmény*hez (a tórához, az evangéliumokhoz vagy mindazon zsidókhoz, keresztényekhez, muzulmánokhoz, más hitűekhez, ateistákhoz és gnosztikusokhoz, akiknek történelméből tevődik össze Európa) – csak úgy juthatnánk el, ha *elhiszük*, hogy kizárólag *a felvilágosodás eszményét* – amelyet a teljes filozófiai hagyomány racionalista humanizmusa előzött meg és készített elő – illeti meg az érdem, hogy felépítette az emberi jogok és az egyenlőség politikai és jogi modelljét. (H. Pena-Ruiz, *Mi a világiság?* Paris, Gallimard, 2003. 123, 251–252). Mintha ahhoz, hogy mindezt megértse és átélje, a muzulmánnak el kellene vetnie az iszlámot, a zsidónak a judaizmust, a kereszténynek a kereszténységet... Márpedig *hosszú idő óta és ezerféle módon* nem éppen *önnön hagyományában* volt képes mindenikük felfedezni, újraalkotni és magáévá tenni a szabadság, egyenlőség, testvériség, lelkiismereti szabadság, elvilágiasodás ezen egyetemes értékeit? Nem *hagyományából kiindulva, de* ugyanakkor egy társadalmi *közegben*, azaz tagjainak elvárásait tiszteletben tartva ér-e mindenkit a felhívás, hogy részt vegyen az élet értékeiről szóló vitában, a *holnapot* megvalósító döntések meghozatalában a világ kihívásaival – a szegénységgel, kiközösítéssel, erkölcsi kérdésekkel, gazdasági döntésekkel... – szemben? Értékekről, amelyeket szüntelenül újra kell fogalmaznunk, hogy együtt vizsgálhassuk felül helyességüket?

Bizalommal szőtt társadalmi kapcsolatok

Nem kellene tehát ezentúl az elvilágiasodás védelmezőjének is kritikusabb szemmel néznie a maga útkeresésére, elismervén, hogy a vallásról nem csak fenyegető hangnemben, a „közösségi szféra befolyásolásának” gyanújával lehet szólni, miközben a szociológusok úgy emlegetik a kereszténységet mint „a vallás kivételének” a vallását? Nem az ő és *minden polgár* feladata-e, hogy, a *szabadság, egyenlőség és testvériség szolgálatában*, viták révén bírja szó szerinti együtt-létre mindenkinek az álmát, bizalommmal létesítve társadalmi kötelékeket, és inkább a meghallgatásra, találkozásra, közeledésre alapozva, semmint bizalmatlanságot szítva, a törvény szigorával fellépve, és semmit sem téve a társadalmi és kulturális kirekesztés ellen? Ilyen áron egyféle francia-izlám esetleges befogadása olyan lenne, mint az elvilágiasodás tartóssága, amely képes volna nyugodtan felvállalni önnön vakfoltját, de már rá merné emelni tekintetét a szükségszerű fejlődésre is.

SZÉKELY KINGA RÉKA

MAX WEBERTŐL
A CIVILIZÁCIÓ FOLYAMATAÍIG

A szociológia a 20. században

Bár a 19. században tudománnyá vált szociológia a 20. század kezdetén élte virágkorát, az első, majd a második világháború jelentős törést okozott e tudományban. Európa a háború tragédiáját élte, a szociológia pedig nem tudott oly ütemben fejlődni, ahogy egy fiatal tudománynak kibontakoznia lehetett volna. A szociológusok tömegesen menekültek az Egyesült Államokba, a társadalom sebeit feltárni – politikai megfontolásokat szem előtt tartva – nem volt ajánlatos, a politika a társadalom minden rétegébe, intézményébe beleártotta magát, a közép- és kelet-európai totalitárius politikai rendszerek ellehetetlenítették a társadalomkutatást. Mindezek ellenére e korszakból is maradtak ránk értékes szociológiai munkák, bár egyiket-másikat csak post mortem fedezték fel, és adták ki.

Az európai szociológusok mellett komoly munkát fejtettek ki az amerikai társadalomkutatók is, akik az empirikus tudományosságot helyezték előtérbe. A kulturális antropológia módszereit használták: meglátogatták, elemezték azt a helyet, környezetet, jelenséget, amelyről írtak, „helyszíneltek”, és beszélgettek, kérdéseket tettek fel azoknak, akikről és akikhez végső soron e tudomány szól.

A két világháború közötti időszakot két szociológiai iskola neve fémjelzi: a frankfurti és a chicagói.

Az első világháború és a bolsevik hatalomátvétel következtében az európai társadalom újra átélte Babel bibliai tragédiáját. 1919-ben jelent meg Max Weber *A politika mint hivatás* című előadása. Mostani, 21. századi szemmel olvasva ez az előadás olyan, mint az eposzok prológusa, s mint a bibliai prófétáknál az isteni büntetés jogosságának összefoglalása. Weber már a tanulmány legelső mondataiban figyelmezteti hallgatóit, hogy nem fog állást foglalni az aktuális napi politikai kérdésekben. Érezte, hogy súlya van beszédének, véleményének, hisz maga a közösség kérte fel őt, hogy szóljon e tárgyban. Érezte és tudta, hogy az illető történelmi kor ziláltsága, ellentmondásossága legalábbis két csoportra szakítja a társadalmat, nevezetesen az erőszakot alkalmazókra és a közömbösség tisztaságát hangoztatókra. Megpróbálta hallgatóit meggyőzni arról, hogy nem a végletekben kell keresni a társadalmi problémák megoldását, hanem a józan középút mentén. A társadalom és a politika vezetői egyenlő arányban kell, hogy használják higgadt értelmüket és az ügy iránti szenvedélyüket, s mindezek függvényében úgy kell döntéseket hozniuk, hogy a következményekért is felelősséget tudjanak vállalni. Megállapítja, hogy vannak politikából élők és vannak, akik a politikáért élnek.